

Razem przeciwko Zachodowi. Putin w Chinach

Michał Bogusz

Podczas wizyty Władimira Putina w Chinach (16–17 maja) Pekin i Moskwa zademonstrowały zbieżność interesów i celów na arenie międzynarodowej oraz gotowość do dalszego pogłębiania współpracy we wszystkich sferach, w tym wojskowej. ChRL stara się przy tym podtrzymać pozory swojej neutralności w wojnie rosyjsko-ukraińskiej i wizerunek aktora działającego na rzecz pokojowego rozwiązania konfliktu. W obliczu rosnących potrzeb rosyjskiej gospodarki, przestawionej na tory wojenne, obie strony poszukują sposobu na stworzenie systemu płatności międzynarodowych, który byłby odporny na zachodnie sankcje – szczególnie wobec amerykańskich gróźb uderzenia w chiński sektor finansowy obsługujący handel dwustronny. Nie podjęto jednak tematu sfinalizowania umowy dotyczącej gazociągu Siła Syberii 2, co stanowi dowód pogłębiającej się na niekorzyść Moskwy asymetrii w relacjach chińsko-rosyjskich. Mimo to Putinowi udało się uzyskać zapewnienie dalszego wsparcia gospodarczego ze strony Pekinu i jego przychylną w kluczowych kwestiach, m.in. gróźb zamrożenia aktywów czy ukraińskich prób mobilizowania partnerów na rzecz formuły pokojowej Kijowa. Przywódcy ponownie potwierdzili też wspólne ambicje przebudowy porządku światowego i koordynację działań mających skutkować erozją systemu amerykańskich sojuszy w Europie i na Indo-Pacyfiku. W tym kontekście skrytykowali m.in. AUKUS, program NATO Nuclear Sharing czy instalowanie amerykańskich rakiet średniego zasięgu na obu teatrach.

Szeroka oprawa, ale mało szczegółów

Putina przyjęto z pełną oprawą dyplomatyczną, którą ChRL rezerwuje tylko dla nielicznych gości. Pierwszego dnia delegacje przeprowadziły najpierw czterogodzinne spotkanie plenarne, na którym omówiono m.in. kwestie: ulepszenia struktury zarządzania współpracą, konsolidacji wzrostu wymiany handlowej, współpracy w zakresie badań podstawowych, kooperacji transgranicznej, zintensyfikowania współpracy logistycznej oraz utrzymania stabilności globalnych łańcuchów przemysłowych. Przedmiotem rozmów było również pogłębienie kooperacji wojskowej, lecz treści tych uzgodnień nie ujawniono. W Pekinie oprócz Putina gościli m.in. nowy minister obrony Andriej Biełousow, sekretarz Rady Bezpieczeństwa Siergiej Szojgu, szef MSZ Siergiej Ławrow, minister gospodarki Denis Manturow, szefowa banku centralnego Elwira Nabiullina, a także liczna delegacja przedstawicieli biznesu.

Wieczorem doszło do spotkania Xi Jinpinga i Putina w cztery oczy w kompleksie Zhongnanhai, gdzie mieszkają przywódcy ChRL. Dokonali oni „dogłębnej wymiany poglądów na temat strategicznych kwestii będących przedmiotem wspólnego zainteresowania”. Z komunikatu strony chińskiej wynika, że tematem rozmów była m.in. wojna na Ukrainie.

Przekazano, że Xi Jinping powtórzył zasady chińskiej propozycji dojścia do politycznego rozwiązania konfliktu, zaś Putin je poparł. Drugiego dnia Putin udał się do Harbinu, gdzie odwiedził Harbiński Instytut Technologii, będący sztandarowym ośrodkiem wymiany naukowej między oboma państwami. W towarzystwie wiceprzewodniczącego ChRL Han Zhenga wziął udział w otwarciu chińsko-rosyjskiej wystawy handlowej.

Kluczowym dokumentem politycznym podpisanym w czasie wizyty jest wspólne oświadczenie, któremu towarzyszy szereg mniej istotnych porozumień, głównie międzyresortowych (zob. Aneks 1). Niska ranga zawartych umów nie jest dowodem słabnięcia relacji, lecz głębokości de facto sojuszu chińsko-rosyjskiego (zob. *Oś Pekin–Moskwa. Fundamenty asymetrycznego sojuszu*). Obecnie stosunki między stronami są na etapie realizacji już zawartych porozumień i poszerzania współpracy w kwestiach mniej fundamentalnych, co na ogół odbywa się już na niższych szczeblach.

Chińsko-rosyjska „diagnoza” sytuacji globalnej

Ze wspólnego oświadczenia i komunikatów obydwu stron wyłania się wspólna diagnoza sytuacji międzynarodowej, wskazująca, że to Zachód (przede wszystkim Stany Zjednoczone) odpowiada za pogłębiającą się destabilizację globalną. Jej źródłem mają być działania Waszyngtonu, który dąży do utrzymania dominacji militarnej. Moskwa i Pekin sprzeciwiają się w szczególności: instalowaniu przez USA rakiet średniego zasięgu w Europie i w Azji oraz ich dostarczaniu amerykańskim sojusznikom, budowie przez Stany Zjednoczone systemów antyrakietowych na całym świecie i w przestrzeni kosmicznej, rozszerzeniu programu NATO Nuclear Sharing, dostarczaniu Australii okrętów podwodnych z napędem jądrowym w ramach porozumienia AUKUS, działaniom USA i ich sojuszników „prowokującym konfrontację z Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną”. Obie strony zwróciły uwagę, że „amerykańska «strategia indo-pacyficzna» oraz destrukcyjne posunięcia NATO w regionie Indo-Pacyfiku mają negatywny wpływ na pokój i stabilność w regionie”.

Taka formuła propagandowa, polegająca na przedstawianiu własnej rewizjonistycznej i agresywnej polityki jako obrony przed rzekomym zagrożeniem, jest sposobem uzgadniania wspólnych priorytetów i stanowi niezbędną przesłankę koordynacji działań mających oddalić owo niebezpieczeństwo. W tym kontekście należy też odczytać zgranie w czasie wizyty Putina w Pekinie i wizyty Xi Jinpinga w Belgradzie (tydzień wcześniej, w 25. rocznicę zbombardowania przez NATO ambasady ChRL). O ile w przekazie międzynarodowym Pekin unika bezpośrednich ataków na NATO, o tyle w propagandzie wewnętrznej „dług krwi NATO” stanowi ważny element budowy podstaw ideowych nieformalnego sojuszu chińsko-rosyjskiego.

Zacieśnianie stosunków chińsko-rosyjskich

Odpowiedzią Pekinu i Moskwy na wspólnie definiowane zagrożenie ze strony Zachodu jest „wzmocniona koordynacja i współpraca”, aby przeciwdziałać amerykańskiej polityce „podwójnego powstrzymania” Chin i Rosji. Ich celami są dalsza erozja amerykańskiej „dominacji” i odgrywanie głównej roli w tworzeniu alternatywnego systemu globalnego. Wydaje się, że Pekin podziela opinię Moskwy, iż kluczowym elementem tego procesu jest wojna przeciwko Ukrainie, a pośrednio również Zachodowi. Oba mocarstwa liczą, że jeżeli jej wynik zostanie uznany przez światową opinię publiczną za „przegraną Waszyngtonu”, to doprowadzi to do dezintegracji systemu amerykańskich sojuszy nie tylko w Europie, lecz także w Azji. Stąd gotowość Pekinu do wspierania rosyjskiego wysiłku wojennego – czy to

w formie sprzedaży produktów podwójnego przeznaczenia cywilno-wojskowego oraz zakupów rosyjskich ropy i gazu, czy za sprawą pomocy w omijaniu sankcji technologicznych i finansowych. Pekin sprzeciwia się również zamrożeniu rosyjskich aktywów przez Zachód i ich ewentualnemu przekazaniu Ukrainie.

W zamian Pekin utrzymuje dostęp do rosyjskich zasobów naturalnych i żywności, które może pozyskiwać po atrakcyjnych cenach, oraz zabezpiecza śródlądowe szlaki zarówno do Rosji, jak i do Azji Centralnej i na Bliski Wschód, które mogą okazać się istotne w razie konfliktu zbrojnego z USA. Równocześnie dla wielu chińskich producentów dywersyfikacja i otwarcie nowych rynków zbytu w Rosji (zob. Aneks 2) stanowią asekurację w obliczu rosnących napięć handlowych z Zachodem. Rosyjski sojusznik jest też realnym wsparciem w rywalizacji ChRL z USA. Chiny i Rosja już zintensyfikowały ćwiczenia wojskowe na Morzu Wschodniochińskim i Morzu Południowochińskim, wzmagają też presję na Japonię, Tajwan czy Filipiny. W kalkulacjach Pekinu ważną rolę odgrywa także chęć zabezpieczenia przyjaznych mu rządów autorytarnych w Federacji Rosyjskiej.

Dla Putina wizyta miała dwa wymiary: symboliczno-prestiżowy i praktyczno-ekonomiczny. Moskwie zależało na zademonstrowaniu odbiorcom zarówno w kraju, jak i za granicą, że w sytuacji wojny hybrydowej z Zachodem może liczyć na poparcie Pekinu i że ten nie będzie ograniczał współpracy pod naciskiem Waszyngtonu. Podobnie cenne są dla Putina deklaracje, że Chiny zamierzają dalej rozwijać i pogłębiać kooperację z Rosją we wszystkich dziedzinach, w tym wojskowej. W czasie wizyty nie rozwiązano jednak dwóch istotnych z perspektywy Moskwy spraw. Pierwsza to umowa dotycząca gazociągu Siła Syberii 2. Zgodnie z oświadczeniem ministra energetyki FR Aleksandra Nowaka, który został w kraju, zostanie ona zawarta „w najbliższej przyszłości”. Prezes Gazpromu Aleksiej Miller także nie uczestniczył w wizycie, ponieważ miał w tym czasie prowadzić rozmowy ze stroną irańską. Niemniej przywódcy ChRL pozostają niechętni podejmowaniu wieloletnich zobowiązań zakupu dużych ilości gazu, ponieważ przechodząca transformację energetyczną gospodarka Chin może nie być zdolna do ich zużycia.

Druga nierozwiązana, jak się wydaje, w czasie wizyty kwestia dotyczy płatności za towary podwójnego przeznaczenia cywilno-wojskowego. Amerykańskie groźby nałożenia dodatkowych sankcji na chińskie banki i firmy wspierające rosyjski wysiłek wojenny osłabiły przepływ towarów – chiński eksport do Rosji spadł w marcu br. o prawie 16%, a w kwietniu o 13,5% w porównaniu z rokiem poprzednim. Moskwie zależy na szybkim zażegnaniu problemu, podczas gdy Pekin najprawdopodobniej preferuje rozwiązanie wielostronne (tzw. wielobiegunowość finansową) w ramach BRICS, ponieważ pozwoliłoby to uniknąć zarzutu, że ChRL wspiera rosyjską inwazję na Ukrainę. Budowa takiego systemu płatniczego jest jednak bardziej złożona i czasochłonna, co jest wbrew interesom rosyjskim.

Strony koordynują swoją politykę także na poziomie globalnym. Pekinowi zależy na płynnej integracji nowych członków w BRICS (Egipt, Etiopia, Iran, Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie), a Rosja pełni w tym roku funkcję przewodniczącego formatu. U podstaw tych działań leży wspólne przekonanie Moskwy i Pekinu, że im silniej grupa państw tworzących przeciwwagę dla Zachodu będzie zintegrowana, tym odporniejsza ona będzie na jego presję polityczną i gospodarczą.

Mimo postępującej koordynacji Pekin kontynuuje politykę „stania w rozkroku” w kontekście wojny na Ukrainie i unika otwartego zaangażowania się po stronie Rosji. Wydaje się, że taka

strategia przynosi mu korzyści. Pekin stara się sprawiać wrażenie neutralnego i pozoruje działania pokojowe (zob. *Taktyczna pauza wobec Zachodu: chińska gra nadziejami na pokój*). Równocześnie sugeruje, że zwiększanie presji na Chiny w celu powstrzymania ich wsparcia rosyjskiego wysiłku wojennego zaowocuje dalszym zbliżeniem z Kreml. W ten sposób nie tylko osłabia krytykę ze strony Zachodu za współpracę z Rosją, lecz także motywuje wielu zachodnioeuropejskich polityków, aby zabiegali o pogłębianie relacji gospodarczych UE z ChRL właśnie pod pozorem zapobiegania dalszemu zbliżeniu Pekinu z Moskwą. Kierownictwo KPCh może się jednak obawiać, że Rosja wciągnie Chiny w otwarty konflikt z Zachodem, zanim te będą gotowe na konfrontację. Kreml jest wciąż niezbędnym, a przynajmniej dogodnym partnerem w budowaniu samowystarczalności i podnoszeniu odporności strategicznej ChRL. Jednocześnie w percepcji Pekinu pokonanie Rosji przez Zachód lub jej wewnętrzny rozpad jawią się jako ogromne ryzyko, gdyż urzeczywistnienie się takiego scenariusza z dużym prawdopodobieństwem pociągnęłoby za sobą skupienie całej amerykańskiej sieci sojuszy na powstrzymywaniu Chin.

Perspektywy dalszej współpracy

W najbliższym czasie należy się spodziewać m.in.: dalszej konsolidacji strategicznej kooperacji energetycznej między Chinami i Rosją; zwiększania udziału walut lokalnych w handlu dwustronnym i innej aktywności gospodarczej; współpracy w zakresie wywiadu i kontrwywiadu finansowego; wzmocnienia wymiany programów i treści mediów państwowych, w tym koordynacji przekazów propagandowych i dezinformacyjnych w państwach trzecich. Podtrzymana zostanie narracja o winie NATO za wojnę na Ukrainie, podobnie jak ciągłe oskarżenia pod adresem Zachodu o blokowanie chińskiej inicjatywy pokojowej. Spowolnieniu powinna jednak ulec dynamika wymiany handlowej. Większość zanotowanej w tym obszarze wzrosty przypadła na rok 2023 i wynikała ona z zastąpienia wycofujących się z rynku rosyjskiego firm zachodnich przez chińskie podmioty (zob. Aneks 2). Ograniczeniami dla dalszego wzrostu wymiany towarowej są także brak chińskich zamienników dla niektórych zachodnich technologii i osłabienie siły nabywczej rosyjskiego konsumenta w obliczu przestawienia gospodarki FR na tory wojenne.

Obydwie strony będą nadal dążyły do „rozwadniania” wpływów Zachodu w świecie poprzez promowanie alternatywnych chińskich inicjatyw międzynarodowych, takich jak Globalna Inicjatywa Bezpieczeństwa czy Globalna Inicjatywa Cywilizacyjna, których głównym przesłaniem jest promowanie nieingerencji w systemy polityczne lub sprawy wewnętrzne innych państw – a to atrakcyjne hasła dla Globalnego Południa. Rosnąć też będzie liczba oraz intensywność wspólnych operacji w szarej strefie, w tym dezinformacyjnych, zarówno w Europie, jak i na Indo-Pacyfiku oraz w państwach rozwijających się. Rosyjskie i chińskie siły zbrojne nie są wprawdzie jeszcze w stanie w pełni harmonijnie działać razem, niemniej osiągnęły już na tyle wysoką zdolność do koordynowania swych poczynań, żeby stanowić realne zagrożenie dla sił USA i ich sojuszników w regionie Azji Wschodniej.

Aneks 1. Dokumenty podpisane przez strony w czasie wizyty Władimira Putina w ChRL w dniach 16–17 maja 2024 roku

1. Wspólne oświadczenie Federacji Rosyjskiej i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie pogłębienia stosunków wszechstronnego partnerstwa i strategicznej współpracy

wkraczającej w Nową Erę w kontekście 75. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między oboma państwami.

2. Umowa między rządem Federacji Rosyjskiej a rządem Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie utworzenia transgranicznego rezerwatu „Kraina Wielkich Kotów”.
3. Protokół między Federalną Służbą Nadzoru Weterynaryjnego i Fitosanitarnego a Generalną Administracją Celną ChRL w sprawie wymogów fitosanitarnych dla topinamburu eksportowanego z Federacji Rosyjskiej do ChRL.
4. Protokół między Federalną Służbą Nadzoru Weterynaryjnego i Fitosanitarnego a Generalną Administracją Celną ChRL dotyczący inspekcji, kwarantanny i weterynaryjnych wymogów sanitarnych dla wołowiny eksportowanej z Federacji Rosyjskiej do Chińskiej Republiki Ludowej.
5. Ujednolicona koncepcja rozwoju Wielkiej Wyspy Ussuryjskiej (chiń. *Heixiazui Dao*).
6. Protokół ustaleń między Ministerstwem Rozwoju Gospodarczego Federacji Rosyjskiej a Ministerstwem Handlu Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie promowania współpracy w zakresie infrastruktury i budownictwa inżynierskiego.
7. Wspólny plan działania w celu wdrożenia Umowy o współpracy w dziedzinie ochrony sanitarnej terytorium między Federalną Służbą Nadzoru Ochrony Praw Konsumentów i Dobrobytu Człowieka (FR) a Generalną Administracją Celną Chińskiej Republiki Ludowej z dnia 4 lutego 2022 roku.
8. Memorandum między Międzynarodową Agencją Informacyjną Rossija Siegodnia i Agencją Informacyjną Xinhua w sprawie organizacji Forum Ekspertów BRICS.
9. Umowa o wymianie informacji i współpracy między Federalnym Państwowym Przedsiębiorstwem Jednostkowym „Rosyjska Agencja Informacyjna ITAR-TASS” a Agencją Informacyjną Xinhua.
10. Memorandum o współpracy między Joint Stock Company Gazprom-Media Holding i China Media Corporation.
11. Memorandum o współpracy między Ogólnorosyjską Organizacją Publiczną „Business Russia” a Chińskim Komitetem Promocji Handlu Międzynarodowego.

Aneks 2. Zmiany w eksporcie i imporcie ChRL między rokiem 2021 a 2023

Tabela 1. Eksport z ChRL (w mld dolarów)

Kierunek	2021	2023	Zmiana procentowa
USA	576	500	-13
UE, w tym:	518	501	-3
Niemcy	115	100	-13
Holandia	102	100	-2
Włochy	44	42	-5
Rosja	68	111	+63

Źródło: Generalna Administracja Celną ChRL.

Tabela 2. Import do ChRL (w mld dolarów)

Kierunek	2021	2023	Zmiana procentowa
USA	180	164	-9
UE, w tym:	310	281	-9
Niemcy	120	106	-12
Holandia	14	17	+21
Włochy	30	37	+23
Rosja	79	129	+63

Źródło: Generalna Administracja Celna ChRL.